

BRAINSTORMING VE VÝUCE

DÖMISCHOVÁ Ivona, ČR

Resumé

Příspěvek popisuje výukovou metodu brainstorming, její principy a v obecné rovině její množné využití ve výuce na jakémkoli stupni našich vzdělávacích institucí. Vymezuje její pozitivní působení na žáka a představuje možné negativní stránky této metody. Hodnotí zejména její motivační a aktivizující charakter.

Klíčová slova: brainstorming, skupina, výuková metoda, nápady, tvořivost, výuka, pozitiva, negativa, sebeprosazení, motivace.

BRAINSTORMING IN THE CLASS

Abstract

The contribution describes the teaching method called brainstorming, its principles and its general use in the class at elementary schools in the Czech Republic. It specifies its positive effect on pupils and describes some negative aspects of this method. This article evaluates its motivational and activation aspect.

Key words: brainstorming, group, teaching method, ideas, creativity, lessons, positive aspects, negative aspects, self-assertion, motivation.

1 Úvod

V poslední době velmi často slyšíme pojem brainstorming v souvislosti se školní výukou. Nejen česká, ale i zahraniční odborná literatura se ve velké míře věnuje problematice uplatnění této výukové metody ve výchovně vzdělávacím procesu.

2 Vymezení pojmu brainstorming

Slovo „brainstorming“ pochází z anglického jazyka. V literatuře nalezneme více možných variant jeho překladů. Internetová encyklopedie Wikipedia prezentuje „brainstorming“ jako „mozkotřas“ nebo „burzu nápadů“. (1) *Pedagogický slovník* (2) pracuje s překladem „bouření mozků“. Průcha v něm brainstorming definuje jako jednu z technik rozvíjejících tvořivé myšlení, které se opírá zejména o skupinovou diskusi a skupinové řešení problémů. Maňák (3) považuje brainstorming za výukovou metodu a řadí ji mezi tzv. komplexní výukové metody. Podle něj rozšiřují prostor metod o prvky, které jsou typické pro organizační formy, didaktické prostředky a životní situace.

Dnes je tato metoda považována za metodu inovativní. Drumm (4) ji vymezuje jako metodu, pro kterou je charakteristická „otevřenost“ vyučování ve více dimenzích: obsahové, metodické a organizační. V obsahové dimenzi se vyučování otevírá zkušenostem a tématům ze života žáků, v dimenzi metodické jde o možnost zařazování nejrůznějších vyučovacích forem, především forem zaměřených na žáka. Z organizačního hlediska jde o změnu v oblasti průběhu výuky a vyučovacího času včetně realizace výuky mimo školní budovu.

Chceme upozornit na skutečnost, že existence brainstormingu sahá až do 30. let 20. století, kdy ho v roce 1930 prvně zpopularizoval Alex Faickney Osborn, spoluzakladatel světoznámé reklamní agentury BBDO, ve své knize "Applied Imagination".

3 Princip braistormingu

Z pohledu učitele je to nenáročná vyučovací metoda, která se dá uskutečnit v jakékoli třídě. Z hlediska přípravy potřebujeme jen tabuli na zapisování nápadů, skupinu žáků (5-12). Čím je skupina větší, tím se předpokládá vznik většího množství rozmanitějších nápadů. Záleží však na učiteli, pro jak velkou skupinu se rozhodne.

Pravidly brainstormingu se v odborné literatuře zabývají mimo jiné (Maňák, 2003, Jurčová, 1997, Robson, 1998, Kotrba, Lacina, 2007). Za nejvíce reprezentativní považujeme pravidla, která nalezneme u Maňáka. (5)

- Nepřipouští se kritika žádných navrhovaných řešení, nápadů. Posuzování nápadů se odkládá až do další fáze.
- Podporuje se naprostá volnost v produkci nápadů. Tato volnost produkce předpokládá neformální, tvůrčí klima ve třídě.
- Pozornost je zaměřena na vyprodukování co nejvíce nápadů.
- Každý návrh se musí zapsat.
- Inspirovat se při vytváření nových nápadů již vyprodukovanými nápady.

Právě nápady a spontánní myšlenky rozvíjí fantazii a vyvolávají u účastníků brainstormingu asociace, které vedou k vytváření stále dalších nápadů a myšlenek. Nezáleží na kvalitě, důležitější je v tomto případě jejich množství.

V rámci této výukové metody je zakázáno druhé přerušovat a kritizovat. Pravidlo nikoho nepřerušovat a akceptovat názory jiných považujeme za nejdůležitější ze všech ostatních. Je to pro nás současně stěžejní výchovně pedagogický prvek této výukové metody.

Schopnost vzájemné kooperace je nutným předpokladem vytváření jak vztahů mezi samotnými účastníky brainstormingu, tak i mezi vyučujícím jako koordinátorem diskuze. Jeho úkolem je žáky motivovat k tvorbě dalších nápadů, dodávat jim odvahy, podporovat je. Tato forma činnosti s sebou přináší rozvoj sociálně komunikativních dovedností, jako jsou schopnost vzájemné komunikace, schopnost vést diskusi, stát si za svým názorem a akceptovat názory jiných. Následně dochází k rozvoji samostatného myšlení, zvýšení zájmu o stanovené téma.

3 Vymezená pozitiva a možná negativa

V rámci brainstormingu jsou posilovány vazby mezi samotnými účastníky. Utváří se vztah ke koordinátorovi, v našem případě samotnému pedagogovi, který ji řídí, usměrňuje a dbá na dodržování pravidel. Jeho úkolem je také koordinovat např. návrat k tématu, v případě, že došlo k odklonu od něj. (6)

Za velmi pozitivní považujeme možné odbourání bariéry ostychu u jednotlivých žáků, kteří se mohou zcela bez omezení vyjadřovat k jakémukoli předloženému problému. Každý názor, myšlenka či nápad musí být druhými akceptován. V této souvislosti můžeme hovořit o rozvoji takových kompetencí, jako jsou kompetence sociální a personální, které naplňují cíle vzdělávání stanovené v Rámcových vzdělávacích programech.

Dle našich praktických zkušeností s aplikací této metody ve výuce můžeme konstatovat, že má jednoznačně motivující charakter. Učitelé je ve výchovně vzdělávacím procesu mohou využít k aktivizování produktivního potenciálu každého jednotlivého žáka.

Tím, že nabízí možnost vyjádření jakéhokoli názoru, odstraňuje zábrany svobodně vyslovit svůj názor.

Při jejím praktickém využití může dojít k zaznamenání několika fenoménů, které bychom mohli nazvat průvodními negativními prvky, které se nemusí objevit vždy.

Zcela jistě se mohou v praxi vyskytnout případy, kdy dojde mezi účastníky k tzv. „prosazení „silnějšího“. Jedná se např. o situaci, kdy máme ve skupině jedince, kteří mají větší tendenci k sebeprosazení. Tón, intenzita jeho hlasu či rychlost verbálních reakcí převyšuje ostatní členy skupiny. To má za následek, že je ostatními ve skupině nepřímo vnímán jako vůdčí typ. Ostatní, méně rétoricky zdatní jedinci, se mohou „stáhnout“ do sebe a jejich odhodlání zapojit se do diskuse je tímto faktorem silně determinováno.

Podle McGrathových výzkumů (7) generují členové skupiny během brainstormingu menší počet méně kreativních nápadů (hodnoceno nezávislými porotci), než kdyby pracovali individuálně. Vzhledem k tomu, že účastníci nejsou hodnoceni samostatně za počet nápadů, ale všechny jsou sepisovány dohromady, mohou vlivem sociální lenivosti (social loafing) ztrácet motivaci k vymýšlení. Tím, že vždy mluví pouze jeden a druzí mlčí, může docházet k zapomínání nápadů, rušení diskusí nebo přerušování tvorby nápadů.

4 Možné využití ve výuce

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem uvedeme pro účely tohoto příspěvku pouze námi vybrané možnosti jeho praktického využití.

Brainstorming splňuje kritéria univerzálního využití, proto je velmi vhodný nejen pro výuku mateřského jazyka, ale také pro výuku cizích jazyků. Zde se podílí především na rozvoji jazykových kompetencí. Má vliv na rozvoj mluvního projevu, vyjadřovacích schopností a v nemalé míře posiluje i obsahovou a argumentační stránku projevu. Jeho původní zaměření na řešení nějakého problému nemusíme striktně dodržovat.

S touto metdou lze pracovat například na začátku jednotlivých seminářů za účelem pouhého navození tématu, uvedení do problematiky, hledání souvislostí při řešení určitého problému. Všechny výše uvedené aktivity vyžadují spontánnost projevu a kreativitu v myšlení. Výhodou brainstormingu je také skutečnost, že není vázán na jakékoli technické či jiné prostředky.

Samostatným uvažováním a získáním zpětné vazby od ostatních účastníků diskuse je posilována schopnost týmové spolupráce, vnímání a respektování názoru ostatních. Mezi výhody této metody patří její malá organizační, technická a materiální nenáročnost. Nevyžaduje velké množství časového prostoru na přípravu, je realizovatelná prakticky kdekoli.

Brainstorming může učitel zařazovat do své výuky dle svého vlastního uvážení. Pro tuto výukovou metodu neexistuje ani časové omezení, existují pouze doporučení, kdy je vhodné ji zařazovat. Velmi zajímavý pohled na to, kdy má učitel přikročit právě k této metodě přináší Scholles. (8) Doporučuje její zařazení mezi 9 a 13 hodinou, tedy dobu, kdy biorytmus člověka obvykle nezaznamenává žádné propady. Další doporučení se týká délky trvání: doporučuje 5-30 minut.

Podle našeho názoru bychom mohli vhodně využít jeho aktivizační povahy a zařadit jej do takových fází vyučovací hodiny, kdy jako učitelé zaznamenáváme pokles pozornosti žáků. Lze ho využít také jako aktivitu, pomocí níž zahájíme vyučovací hodinu, která se věnuje určitému tématickému okruhu. Můžeme jej zařadit jako součást projektově orientovaných aktivit a využít tímto jejího motivačního charakteru.

5 Závěr

Brainstorming je uplatnitelný v rámci jakéhokoli vyučovacího předmětu, jakéhokoli tématu či prováděné aktivity. Je vhodný pro všechny cílové skupiny bez omezení věku, navštěvované instituce či mentální úrovně žáků. Má jednoznačně aktivizační a produktivní povahu.

6 Literatura

1. Brainstorming. Wikipedia. [online]. [citováno 25. 3. 2010]. Dostupné z URL: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Brainstorming>>.
2. PRŮCHA, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. s. 26. ISBN 80-7178-772-8.
3. MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. s. 131. ISBN 80-7315-039-5.
4. DRUMM, J. *Innovative Methoden im Lateinunterricht: Lernzirkel und Projektunterricht*. Trier, 2008. [citováno 23. 3. 2010]. Dostupné z URL: <http://www.google.de/#hl=cs&source=hp&q=Innovative+Methoden+im+Lateinunterricht+%3A+Lernzirkel+und+Projektunterricht.+&btnG=Vyhled%C3%A1v%C3%A1n%C3%A4D+Google&aq=f&aqi=&aql=&oq=&gs_rfai=&fp=7f110d726b0e4b76>.
5. MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. s. 164. ISBN 80-7315-039-5.
6. DÖMISCHOVÁ, I. *Metody a techniky zvyšování motivace ve výuce cizího jazyka na VŠ*. In *Vysokoškolský pedagog: člověk nebo počítač? aneb Výukové metody na vysokých školách. Sborník z odborné konference*. Olomouc: Moravská vysoká škola, 2008, s. 53 - 58. ISBN 978-80-87240-00-7.
7. SCHOLLES, F. *Brainstorming*. [online]. [citováno 22. 3. 2010]. Dostupné z URL: <http://www.laum.uni-hannover.de/ilr/lehre/Ptm/Ptm_KreaBrain.htm>.
8. SCHOLLES, F. *Brainstorming*. [online]. [citováno 17. 4. 2010]. Dostupné z URL: <http://www.laum.uni-hannover.de/ilr/lehre/Ptm/Ptm_KreaBrain.htm>.

Lektoroval: PhDr. PaedDr. Jiří Dostál, Ph.D.

Kontaktní adresa:

Ivona Dömischová, Mgr.
Katedra německého jazyka,
Pedagogická fakulta UP, Žižkovo nám. 5, 771 40
Olomouc, ČR, tel. 00420 585 635 963, fax 00420
585 231 400,
e-mail ivona.domischova@seznam.cz